

12. De doop

Een in het oogspringend verschil tussen gereformeerden en evangelischen is de opvatting over de doop. Daarbij gaat het zowel over het moment van de doop als over de inhoud van de doop, die beiden hangen met elkaar samen.

Gereformeerden zijn van overtuiging dat kleine kinderen kort na de geboorte op Gods bevel gedoopt moeten worden, omdat ze horen bij het verbond dat God met zijn volk gesloten heeft. In de doop ontvangen ze een teken en zegel van wat God in dat verbond belooft.

Evangelischen zijn de overtuiging toegedaan dat de doop pas kan volgen op het geloof. Daarom kunnen alleen volwassenen die een bewuste en overtuigde geloofskeuze maken gedoopt worden. De doop is bij hen vooral een teken van hun geloofskeuze en hun toewijding aan God en aan Christus. Het gesprek over de doop is al lang gaande en allerm minst eenvoudig. Op grond waarvan komen gereformeerden tot de conclusie dat kinderen gedoopt mogen worden? Op die vraag willen we in onderstaande paragrafen ingaan.

12.1 Een paar teksten voldoen niet

Als er ergens in het Nieuwe Testament een duidelijk bevel zou staan dat kleine kinderen gedoopt moeten worden, was het pleit snel beslecht. Zo'n eenvoudige en duidelijke tekst vinden we niet. Overigens vinden we ook nergens een verbod op het dopen van kleine kinderen. Laat ook dat gezegd zijn. Van weerszijden worden wel teksten aangedragen die blijkbaar niet direct zo overtuigend zijn dat de discussie daardoor tot een beslist einde wordt gebracht.

Van evangelische zijde wordt de volgorde eerst geloof en dan doop ondermeer onderbouwd met teksten als Mat. 28 : 19 en Marc. 16 : 16. Van gereformeerde zijde wordt daartegenin gebracht, dat het in deze teksten niet zozeer gaat om een doopbevel maar om een zedingsbevel. Als volwassen mensen op de verkondiging van het evangelie tot geloof komen, is het vanzelfsprekend dat de doop volgt op de geloofsbelijdenis. Op grond van deze teksten valt moeilijk iets te zeggen over het al dan niet mogen dopen van kinderen.

Van gereformeerde zijde worden vanouds een aantal teksten aangehaald die het dopen van kinderen aannemelijk maken.

Zo wordt er gewezen op Mat. 19 : 13-20 (Mc. 10 : 13-16). Jezus ontvangt heel kleine kinderen in zijn armen en zegt dat het koninkrijk van de hemel is voor wie is zoals zij. Grote mensen moeten als kleine kinderen worden om het hemelrijk binnen te kunnen gaan. Gecombineerd met de bovengenoemde teksten (Mat. 28 : 19 en Mc. 16 : 16), waar de doop duidelijk verbonden is met het koninkrijk van Christus (Mij is gegeven alle macht, maak alle volken tot mijn discipelen en doop hen....) zou je hieraan kunnen ontleen dat kleine kinderen gedoopt horen te worden, omdat duidelijk is dat Christus zijn koninkrijk ook voor hen opent. Ook volwassenen mogen binnen gaan in het rijk, als ze het willen ontvangen als een kind. Je zou op grond hiervan kunnen stellen dat de doop de toegangspoort tot het rijk van Christus markeert. Alleen wie zich totaal afhankelijk weet van genade, en ontvankelijk is als een kind, dat van zichzelf niets meebrengt, kan het rijk binnengaan. In dit licht bezien moeten ook volwassenen de doop als een kind ontvangen.

Een belangrijke tekst is verder Hand. 2 : 39: 'want voor u geldt deze belofte (van vergeving van zonden en het geschenk van de Geest), evenals voor uw kinderen en voor allen die ver weg zijn en die de Heer, onze God, tot zich roepen zal.' Deze woorden lijken haast letterlijk aan te sluiten bij wat God belooft aan Abraham in Gen. 17 : 1-5, en wat nu in vervulling gaat. Petrus verkondigt aan joodse mensen dat ze zich moeten bekeren tot Christus, dan zal de belofte van redding door Christus en van de Heilige Geest ook voor hen en hun kinderen gelden; tegelijk komen de volken van de hele aarde in beeld: God zal nog veel meer mensen tot zich roepen, die, ook zij dan vanzelfsprekend mét hun kinderen, mogen delen in dezelfde belofte.

Verder wordt er in het Nieuwe Testament herhaaldelijk melding gemaakt van het feit dat mensen met hun hele huis (hun huisgezin, hun huisgenoten) gedoopt worden. 'Huis' is een standaardaanduiding daarvan dat het niet gaat om individuele personen, maar dat een familie, een gezin, als geheel wordt beschouwd, als gemeenschap (zie daarvoor bijvoorbeeld Gen. 17 : 23 en Joz.

24 : 15). Teksten als Hand. 16 : 15; 16 : 33; 18 : 8; 1 Kor. 1 : 16 maken het aannemelijk dat ook de bij het huis horende kinderen gedoopt zijn, al worden ze niet expliciet genoemd.

Een opvallende tekst is ook 1 Kor. 7 : 14, waar geschreven staat, dat de Here een huisgezin niet onrein of onheilig acht wanneer in een zendingssituatie alleen de man of de vrouw van een echtpaar tot geloof komt. In zo'n situatie wordt niet alleen de ongelovige partner als geheiligd beschouwd, maar ook de kinderen. De achtergrond hiervan zal zijn, dat een gelovige vader of moeder zich er zorgen over maakte of God zijn of haar kinderen wel wilde meetellen. God acht hierbij het geloof en het daardoor geheiligd zijn in Christus van de vader of de moeder van doorslaggevend gewicht voor de kinderen, die hier uitdrukkelijk in beeld komen.

Ook valt nog te wijzen op wat Paulus zegt in de brief aan de Efeziërs. In Ef. 6 : 2 spreekt Paulus de kinderen aan en houdt hij hun het Vijfde Gebod voor inclusief de bijhorende belofte: 'Toon eerbied voor uw vader en moeder', dat is het eerste gebod waaraan een belofte verbonden is: 'Dan zal het u goed gaan en zult u lang leven op aarde.' Uit deze woorden van Paulus valt allereerst op te maken dat in de gemeente van Christus ook de kinderen uitdrukkelijk in beeld zijn. Verder is het Vijfde Gebod, dat ook aan 'nieuwtestamentische' ouders en kinderen wordt voorgehouden, bij uitstek het gebod waarin het verbond een rol speelt: ouders en kinderen moeten gaan in hetzelfde spoor: ouders moeten opvoeden in de Here, kinderen moeten luisteren. In het geheel van de gemeente spreekt Paulus ook de kinderen aan. Als Hij binnen die gemeente (inclusief kinderen) spreekt over de eenheid die de Geest geeft en die ook tot uiting komt in de ene doop (Ef. 4 : 3-6), is dat veelzeggend. Op grond van de hierboven aangehaalde teksten lijkt het zeer aannemelijk dat kinderen gedoopt mogen worden. Maar er valt meer aan te voeren. Van doorslaggevend belang is de doorgaande lijn van Gods spreken in Oude en Nieuwe Testament. Daarover gaat het in de volgende paragraaf.

12.2 De doorgaande lijn vanaf Abraham

Het verschil tussen gereformeerden en evangelischen over de doop hangt sterk samen met de manier waarop de bijbel gelezen wordt. Daarbij gaat het met name om de verhouding tussen het Oude en Nieuwe Testament.

Evangelischen gaan er vanuit dat de lijn van Abraham en Israël, zoals die ingezet is in het Oude Testament, niet doorloopt in de gemeente van Christus in het Nieuwe Testament. In het Oude Verbond, gesloten met Abraham en met Israël, zou het dan gaan om een volk waarvan de leden door een bloedband met elkaar verbonden zijn. Het gaat dan om biologische afstammelingen van Abraham die door het uiterlijk teken van de besnijdenis bij het verbond horen. Centraal in de belofte van het verbond staat het beloofde land Israël. Het Oude Verbond is bovendien de tijd van de Mozaïsche wet. In het Nieuwe Testament gaat God op een andere wijze verder. Hij bouwt zijn kerk niet langer in de lijn van het verbond, langs de bloedlijn van ouders en kinderen, maar de kerk wordt gevormd door volwassen gelovigen, die, aangesproken door het evangelie, zelf een mondige keuze maken en zich dan door de doop laten inlijven bij de gemeente. Het Oude Verbond heeft afgedaan. Op deze wijze wordt er een tegenstelling gemaakt tussen Oud en Nieuw Verbond.

Nu is er ontegenzeggelijk door de komst van Christus veel veranderd. Het Oude Verbond is vervuld door het sterven van Christus aan het kruis, door het offer van zijn bloed dat Hij bracht. Daarmee komt er een einde aan allerlei ceremoniën van het Oude Verbond. Er komt een einde aan het moeten gehoorzamen aan de mozaïsche ceremoniële wetten. Maar dit alles wil nog niet zeggen dat er een tegenstelling is tussen Oud en Nieuw Verbond. Christus is het scharnierpunt, maar we zien vóór en ná Christus' offer aan het kruis de ene doorgaande lijn.

Dat wordt wel duidelijk in de persoon van Abraham, met wie God het verbond sloot. In de ene persoon van Abraham zijn de gelovigen van het Oude en Nieuwe Verbond met elkaar verbonden. Wat God belooft aan Abraham blijft niet beperkt tot zijn biologische afstammelingen. Dat wordt direct bij de verbondssluiting al duidelijk. In Abraham zullen alle volken van de aarde gezegend worden (Gen. 12 : 3), Abraham zal de vader worden van veel volken (Gen. 17 : 7). Hier wordt al wel duidelijk, dat het verbond niet beperkt blijft tot Israël. Dat wordt herhaaldelijk onderstreept door wat we lezen in het Nieuwe Testament.

Ook hier kunnen we wijzen op Hand. 2 : 39: de belofte is niet alleen voor de Israëlieten en hun kinderen, maar ook voor allen die ver weg zijn en die Heer onze God, tot zich zal roepen. Ook aan hen gaat de belofte die centraal staat in het verbond, in vervulling.

Paulus laat op meer dan één plaats de doorgaande lijn van Abraham naar de gelovigen van het Nieuwe Testament zien. In Rom. 4 : 11 wordt Abraham de vader van de besneden en de onbesneden gelovigen genoemd. Hier wordt trouwens ook duidelijk, dat het oude verbond en de besnijdenis niet zozeer uiterlijk waren. Het ging in de besnijdenis om geloof, de ware besnijdenis was de besnijdenis van het hart (Deut. 10 : 16; Joz. 30 : 6). Niet zozeer wie in het spoor van de wet gaat en wie besneden is, is een kind van Abraham, maar veel meer wie, besneden of onbesneden, gaat in het spoor van het geloof van Abraham (Rom. 4 : 12, 16-17)!

Heel duidelijk komt dit ook naar voren in wat Paulus schrijft in zijn brief aan de Galaten. We lezen in Gal. 5 : 6-9: 'Van Abraham wordt gezegd: 'Hij vertrouwde op God, en dat werd hem als een daad van gerechtigheid toegerekend.' U ziet dus dat zij die geloven kinderen van Abraham zijn. Nu heeft de Schrift voorzien dat God ook andere volken door geloof zou aannemen en daarom aan Abraham verkondigd: 'In jou zullen alle volken gezegend worden.' En dus wordt iedereen die gelooft samen met Abraham, de gelovige, gezegend.' In het vervolg komt dan ook weer de tegenstelling naar voren met hen die op de wet vertrouwen. Die zijn vervloekt, want de rechtvaardige zal door geloof leven. Zowel in Galaten als in Romeinen wordt duidelijk, dat de gelovigen van het Oude en Nieuwe Verbond in het voetspoor gaan van het geloof van Abraham en delen in het heil van Christus.

Hierin wordt ook duidelijk wat de strekking was van het Oude Verbond. Het ging daar niet zozeer om één volk en één land. Abraham zelf had al duidelijk voor ogen dat het veel verder strekte: alle volken zouden gezegend worden, en Abraham wist zich op weg naar een hemels vaderland, de rijke vervulling van wat hem beloofd was (Hebr. 11 : 13-16). In de belofte van het Oude Verbond staat centraal de belofte van Christus en de komst van het grote vreedrijk. De gelovigen van het Oude Verbond mochten reikhalzend naar zijn komst vooruit kijken. De gelovigen van het Nieuwe Testament mogen met blijdschap terugzien op de vervulling van de belofte. Maar samen delen zij hetzelfde geloof en zien ze uit naar dezelfde toekomst: het beloofde, betere vaderland van de hemel. Het hoeft dan ook geen verbazing te wekken dat de gelovigen van het Nieuwe Testament geënt worden op de boom van het volk Israël. Samen met de gelovige joden vormen ze het ene volk van God. De kerk van Christus wordt voortgebouwd volgens de lijn die God bij Abraham al ingezet heeft (Rom. 11 : 25-36). Wie in Christus gelooft wordt burger van Israël (Ef. 2 : 12, 19).

Het verbond dat God met Abraham sloot is een eeuwig verbond. De belofte van dit verbond vindt zijn vervulling in de komst van Christus. Het zou opvallend zijn en ook een hele verarming, als bij de vervulling van wat God beloofd heeft, de kinderen geen deel meer van dit verbond zouden uitmaken. Dat ligt bepaald niet in de lijn van wat we zouden mogen verwachten op grond van wat God aan Abraham en zijn nakomelingen beloofd heeft.

12. 3 De doop in plaats van de besnijdenis?

Het verbond dat God met Abraham en zijn nakomelingen sloot is een eeuwig verbond (Gen. 17 : 7). Maar het teken bij dat verbond is niet eeuwig en zo wordt het ook niet aangeduid in de Bijbel. In het Nieuwe Testament wordt duidelijk, dat de besnijdenis afgedaan heeft. Bij de verplichtingen die de gelovigen uit de heidenen worden opgelegd wordt de besnijdenis niet genoemd (Hand. 15 : 28). Als Paulus Timoteüs laat besnijden, doet hij dat ter wille van de Joden (Hand. 16 : 3). Maar uit teksten als Hand. 21 : 21, Gal. 5 : 1-3 en Fil. 3 : 1-7 wordt duidelijk, dat de besnijdenis als teken heeft afgedaan. Titus, een andere trouwe medewerker van Paulus, wordt, klaarblijkelijk met instemming van belangrijke joodse broeders, niet besneden (Gal. 2 : 2-3). De besnijdenis was een teken waarbij bloed vloeiende. Nadat Christus zijn bloed had laten vloeien, kon de 'bloedstroom' die de bepalingen van het Oude Verbond met zich meebrachten, stoppen (zie Hebr. 9 en 10).

De doop mag gezien worden als het teken van het Nieuwe Verbond. In Kol. 2 : 11-12 worden besnijdenis en doop tezamen genoemd, waarbij de doop de besnijdenis van Christus genoemd wordt. De besnijdenis was een teken van het afleggen van het aardse lichaam, van de zonde (Kol. 2 : 11). Het afleggen van de zonde is in volle werkelijkheid gebeurd door Christus (zie ook Rom. 6 : 1-6,

daar wordt eveneens een verbinding met de doop gelegd). Zoals de besnijdenis als teken vooruit wees naar het wegdoen van de zonde in Christus, zo wijst de doop daar naar terug. Christus heeft door het offer van zijn bloed de afwassing van de zonden gerealiseerd. En de doop is een teken van de reiniging van de zonde, het verbindt ons met het bloed van Christus. In Christus zien we dan ook doop en besnijdenis samenkomen. De besnijdenis was het teken van het Oude Verbond, is vervuld door Christus, en wordt vervangen door het teken van de doop, dat wijst op de vervulling in Christus' bloed. Vandaar dat de doop de besnijdenis van Christus genoemd wordt. De Kolossenzen, die niet besneden waren, worden, omdat ze gedoopt zijn, beschouwd als besneden in Christus.

12.4 Waar is de doop een teken van?

Een vraag die onze aandacht ook moet hebben is deze: waar is de doop een teken van? Ook hier lopen we aan tegen een verschil tussen evangelischen en gereformeerden. De laatsten zijn van mening dat de doop een teken en zegel is van wat God in het verbond belooft. De evangelischen zien de doop veel meer als een teken van toewijding en overgave aan de Here: de doop laat zien dat je gelooft en is een uiterlijk symbool van je toewijding aan de Here, je geeft ermee aan dat je volgeling van Jezus wilt worden. Daarmee krijgt de doop in feite de plaats die bij gereformeerden de openbare geloofsbelijdenis heeft. De nadruk komt bij de doop te liggen op het spreken van, op de keuze van de mens. Daar getuigt ook de veel gebruikte formulering 'ik laat me dopen' van.

Als de doop vooral een teken is van je eigen toewijding aan de Here, van je eigen geloofskeuze, dan rijst wel de vraag welke zekerheid je aan je doop kunt ontlenen. Het geloof van de mens is wisselvallig en biedt op zichzelf ook geen zekerheid om op terug te vallen. Er zijn in de Bijbel en in de geschiedenis verschillende voorbeelden aan te wijzen van mensen die als volwassene gedoopt zijn en later toch van hun geloof zijn afgefallen of een sterke terugval in hun geloof meemaakten.

Als we in de Schrift nagaan wat de doop laat zien, dan valt allereerst op dat de doop genoemd wordt 'het bad van de wedergeboorte en van de vernieuwende kracht van de heilige Geest (Titus 3 : 5). De doop wordt aangeduid als (een teken van) het wegwassen van de zonden (Hand. 22 : 16). In Rom. 6 wordt de doop gezien als het sterven en opstaan met Christus, de doop maakt zichtbaar het afsterven van de zonde en het opstaan in een nieuw leven. Zo wordt het over de doop ook gezegd in Kol. 2 : 12.

Overigens ligt de doop daarmee op één lijn met de besnijdenis. Ook die besnijdenis was een teken, niet van het geloof, maar van de gerechtigheid van het geloof (Rom. 4 : 11). Die gerechtigheid houdt in dat we op grond van het bloed van Christus vrijgesproken worden van onze zonden en voor God rechtvaardig gerekend worden.

In de doop wordt dus zichtbaar wat je Christus voor je gedaan heeft in zijn sterven en opstanding. Hij heeft de macht van de zonde gebroken en voor ons verworven de vergeving en de vernieuwing van ons leven. Dat wordt afgebeeld en verzekerd in de doop. Het werk van Christus is de grond van onze doop en we ondergaan de doop op bevel van God die wil dat ieder die gelooft, het teken ontvangt van het volbrachte werk van Christus. Met de gelovigen mogen ook hun kinderen dat teken ontvangen, zoals boven betoogd. Ook voor hen mag gelden dat Christus gestorven is. Ook hun is beloofd de vergeving van de zonden en de vernieuwing van het leven. In het geloof mogen ze de inhoud van die belofte, verzegeld door de doop, eigen maken. De doop leert je rusten in het volbrachte werk van Christus en wil je ervan verzekeren dat je nooit hoeft te twijfelen aan Gods liefde voor jou. Daarbij is de doop tegelijk ook een blijvend appèl: je bent gestempeld als kind van God. Lééf nu ook als kind van God. Dat appèl doet Paulus ook heel sterk in de brief aan de Romeinen (Rom. 6). Leef nu ook zoals past bij je doop en reken in je leven af met de zonde. Gelovige ouders moeten hun kinderen daarin voorgaan en hen opvoeden in de Here (Ef. 6 : 1-4).

12.5 God begint

De doop is een teken van het verbond dat God met de gelovigen en hun kinderen heeft opgericht. Dat verbond begint bij God. Zoals Hij als de Almachtige binnenkwam in het leven van dat uitzichtloze echtpaar Abram en Sarai, zo is Hij het nog steeds die begint en die vol van belofte ons en onze kinderen zoekt. De doop verzekert ons ervan dat het initiatief bij God ligt, bij zijn kiezen en beloven.

Dat geeft zekerheid, ook als het gaat om kinderen van gelovige ouders die jong sterven (DL. I art. 17). Daar lezen we dat Gods Woord ons ervan verzekert dat kinderen van gelovige ouders heilig zijn, niet van nature, maar uit kracht van het genadeverbond, waartoe zij met hun ouders behoren.

De evangelischen zijn van mening dat de doop alleen maar kan volgen op beleden geloof en leggen daarmee sterke nadruk op de keuze van de mens. Gezien het feit dat de doop als teken van het verbond sterk aan de besnijdenis gekoppeld is, en de besnijdenis aan het geloof vooraf ging aan en om dat geloof riep, valt de volgorde eerst geloven en dan dopen niet vol te houden. Op grond van Gods belofte horen kinderen zowel in het oude als in het nieuwe verbond er volop bij. Wat God in hun leven begint, roept om geloof. God is de eerste die spreekt, mensen antwoorden.

Als ze op hun eigen standpunt consequent door zouden redeneren zouden baptisten en evangelischen moeten concluderen dat hun kinderen niet bij de gemeente horen en ook niet behouden worden als ze jong sterven. Die conclusie trekken ze meestal niet. Ook in hun gemeente ontvangen kinderen een plaats, het krijgt vaak ook gestalte in het opdragen van kinderen en het bidden om Gods zegen over hen. Strikt genomen heeft dat iets dubbels en iets inconsequents. Óf je zegt op grond van Gods Woord dat kinderen erbij horen en mogen delen in het heil van Christus – en wat kan dan de doop van kinderen tegenhouden? – óf je concludeert dat ze er niet bij horen en dus niet gedoopt mogen worden en in feite onderscheiden ze zich dan niet van kinderen van ongelovige ouders, behalve dan misschien in die zin dat ze het voordeel hebben dat ze in een gezin van gelovige ouders mogen opgroeien.

Het opdragen van kinderen maakt m.i. de verlegenheid met kinderen in evangelische kringen scherp zichtbaar en zou hen ertoe moeten brengen beter na te denken over de status van de kinderen in de gemeente en de consequenties van het afwijzen van de kinderdoop.

H.P. Dam, Enschede

Uit studieverslag Gereformeerd en Evangelisch